

ISSN: 1309 4173 (Online) 1309 - 4688 (Print)
Volume 6 Issue 1, p. 15-25, January 2014

Türkiye'nin İlk Kadın Milletvekillerinden Samsun Milletvekili Meliha Ulaş

Samsun Deputy Meliha Ulaş: One of The First Woman Deputies of Turkey

Yrd. Doç. Dr. Mehmet AYDIN
Ondokuz Mayıs Üniversitesi - Samsun

Öz: Bu çalışma 5 Aralık 1934'te Türk kadınına seçme ve seçilme hakkının verilmesinin ardından 1935'de Samsun'un ilk kadın milletvekili olan Meliha Ulaş'ın milletvekili olma süreci ve bu süreçteki çalışmalarını ele alarak, Ulaş'ın iyi bir eğitim kapasitesi ve tecrübe sahibi olmasına rağmen Meclis'de yürütme ve karar verme mercilerinde yer alamadığını tespit etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın hakları, Seçme ve seçilme hakkı; kadın, Samsun, Meliha Ulaş

Abstract: This article examines Meliha Ulaş, the first woman deputy of Samsun, and her works in the parliament shortly after the Turkish women were granted the right to be elected to parliament. The article presents that despite her higher education degree and her experience she was not involved in the decision making circles of the parliament.

Keywords: women's rights, right to elect and be elected, woman, Samsun, Meliha Ulaş

Giriş:

Fransız Devrimi ve Sanayi Devrimi sonrası siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik yapı değişmeye başladı. Geleneksel toplumun yerine modern toplum şekillenme sürecine girdi. Bu gelişmelere paralel olarak da kadının toplumdaki statüsü yeniden tartışma konusu haline geldi. Kadın artık, öğrenim görme, meslek edinme, erkelerle aynı haklara sahip olma yönünde taleplerde bulunmaya başladı. Kısacası "kadın hakları kavramı" diye ifade edilen yeni bir kavram telaffuz edilir hale geldi. Batıdaki bu gelişmelere paralel olarak, Osmanlı'da da kadınların mevcut statüsünün değişimine yönelik adımlar atılmaya başlandı. Özellikle Tanzimat döneminde kadınların eğitimine yönelik ciddi adımlar atıldı. Daha önceleri sadece Sıbyan Mekteplerinden faydalanabilen Türk kadını, hazırlanan Maarif-i Umumiye Nizamnamesiyle Rüştiyelerde okuyabilme ve öğretmen olabilme haklarını elde etti. Denilebilir ki, bu dönemde Türk kadını mesleki ve kültürel açıdan öğrenim görme imkânına kavuşmuş oldu.¹ Böylece Türk kadının ilk resmi çalışma sahası ve mesleği de öğretmenlik oldu.²

Osmanlı'da 1839'da ilan edilen Tanzimat Fermanı ile başlayan geleneksel yapıdan sapma, 1876'da anayasal düzene geçiş adımlarıyla da modernleşme sadece siyasal alanla sınırlı bir olgu olmanın ötesine taşındı. Eğitim, hukuk, ekonomi ile birlikte sosyal hayat da her yönüyle değişmeye başladı. Dolayısıyla Türk kadınının konumu da modernleşmeye paralel

¹ Şefika Kurnaz, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1992, s.17

² A. Afetinan, *Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması Tarih Boyunca Türk Kadınının Hak ve Görevleri*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1968, s.92

olarak değişme sürecine girdi.³ Tanzimat ve Meşrutiyet dönemlerinde, kadınlara yönelik gerçekleştirilen bir takım düzenlemelerin daha ziyade öğrenim görme ve meslek edinme şeklinde olduğu söylenebilir. Bu açıdan kadınların hukuki ve siyasi haklar elde etmesine yönelik önemli bir düzenlemenin gerçekleştirilmediği söylenebilir. Sadece 1917'de kabul edilen Hukuk-ı Aile Kararnamesiyle erkeğin birden fazla kadınla evlilik yapması, ilk eşinin iznine bağlanarak, poligaminin önüne geçilmeye çalışılmıştı. Öte yandan boşanma yetkisinin erkekte olması da önlenmek istenmişse de bu konuda açık ve net ifadeler yer verilmediği anlaşılmaktadır.⁴ Bu nedenle, kadının hukuki ve siyasi haklarına yönelik köklü düzenlemelerin Cumhuriyet döneminde yapıldığını söylemek mümkündür. Bu süreçte, İsviçre Medeni Kanunu esas alınarak bir Türk Medeni Kanunu meydana getirilmiş ve 17 Şubat 1926'da TBMM'ce kabul edilmiştir. Medeni kanunun kabulü ile Türk kadını birçok medeni ülkelerde kadının sahip olduğu hakları elde etmiştir.⁵ 1926 yılında Trabzon Türk Ocağı'ndaki konferansında Süreyya Hulusi, kadınların seçme ve seçilme hakkına sahip olmasından söz eder. Ayrıca 1927'de İstanbul'da Kadınlar Birliği, tüzüğüne "Kadına siyasi haklar sağlamak için çalışacağız" maddesinin eklendiği görülmektedir.⁶ Bütün bu yöndeki gayretler, kadınların siyasi haklar elde etmesi yönünde, önemli adımlar atılmasını sağlamıştır. Türk kadını ilk kez 3 Nisan 1930'da çıkan Belediye Kanunuyla, belediye seçimlerine katılma hakkını elde etmiştir. 26 Ekim 1933'te ise köy ihtiyar heyeti ve muhtarlık seçimlerine katılımı sağlanmıştır.⁷ Esas itibarıyla 5 Aralık 1934'te Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nda yapılan değişikliklerle, kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır.⁸ Bu son düzenleme Türk kadının erkekle eşit siyasal haklar elde etmesini sağlamanın yanında, toplumdaki kadın algısının da değişmesi sürecini hızlanmasına katkı sağlamıştır. Özellikle Cumhuriyet döneminde kadınlara milletvekili seçme ve seçilme hakkının verilmesiyle Türk kadının aktif siyaset yapma imkânına kavuşması önemlidir. Bu düzenlemeden sonra, 1935'te yapılan milletvekilliği seçimlerinde Meclise 17 kadın milletvekilinin girdiği görülmektedir.⁹ Bu kadın milletvekillerinden birisi de Meliha Ulaş'tır. Bu makale, İlk kadın milletvekillerinden Samsun Milletvekili Meliha Ulaş'ın milletvekili seçim süreçlerini ve faaliyetlerini ele almaktadır.

1.Meliha Ulaş'ın Hayatı:

Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan V. ve VI. dönem Samsun milletvekilliği yapmış olan Meliha Ulaş, 1898 yılında Sinop'ta doğmuştur. Babası Hüseyin Kâmi Bey, annesi ise Fatma Ulviye Hanım'dır. Babası, Sinop Belediye Doktorluğu görevinde bulunmuştur.

³ Serpil Çakır, *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayınevi, İstanbul 1996, s. 303.

⁴ Mehmet Ünal, "Medeni Kanunun Kabulünden Önce Türk Aile Hukukuna İlişkin Düzenlemeler ve Özellikle 1917 Tarihli Huku-ı Aile Kararnamesi", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 34, S.1, 1977, s. 195-231.

⁵ Afetinan, *Atatürk ve Türk Kadın Hakları*, s. 123.

⁶ Burhan Göksel, *Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993, s. 165.

⁷ Utkan Kocatürk, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi 1918-1938*, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara 1983, s. 499, 553.

⁸ Ahmet Demirel, *Tek Partinin İktidarı Türkiye'de Seçimler ve Siyaset (1923-1946)*, İletişim Yayınları, İstanbul 2013, s.169.

*Meliha Ulaş'ın TBMM kişisel dosyasındaki özgeçmişinde doğum tarihi 1901 olarak yer almaktadır. Ancak Ulaş'ın 1917'de Darul Fünundan mezun olduğu düşünülecek olursa, Semra Gökçimen vd.lerinin verdikleri 1897 tarihi akla daha yakın gelmektedir.

⁹ 1935 yılı seçimlerinde Meclis'e 17 kadın milletvekili girmiş olup, 1936'da boşalan milletvekillikleri için yapılan ara seçimlerde Hatice Özgener Çankırı'dan milletvekili seçilmiş ve böylelikle Meclis'te kadın milletvekili sayısı 18'e yükselmiştir. *Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011*, Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları Ankara 2012, s. X.

JHS
16

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 1
January
2014*

Eğitimini İstanbul Küçük Mustafa Paşa İnas Rüştüyesi, Saraçhanebaşı Kız Sınai Mektebi ve Darülfunun Edebiyat Bölümünde tamamlamıştır. 1917’de Darülfunun’dan pekiyi derece ile mezun olmuş, aynı yılın Eylül ayı başında İstanbul Selçuk Hatun Kız Sınai Mektebi coğrafya öğretmenliğine atanmıştır. 1918 yılında İstanbul Bezmialem Sultanisi coğrafya öğretmenliğine, 1919’da terfi ederek, Kandilli İnas Sultanisi Edebiyat öğretmenliğine geçmiştir. 1923’te yine terfiyle Bezmialem Sultanisi Türkçe ve Edebiyat Öğretmenliğine tayin edilmiş, buradan istifa ederek Arnavutköy Kız Kolejinde dil öğrenmek için 3 yıl, hem öğrencilik hem de hazırlık sınıflarında Türkçe öğretmenliği yapmıştır. 1928’de Halid Hulusi ile evlenmiş, 1931’de Erzurum Kız Muallim Mektebi Edebiyat dersleri öğretmenliği ve baş muavinliğe atanmıştır. 1933’de Samsun Lisesi Edebiyat öğretmenliğine geçen Meliha Ulaş, 1935 ve 1939’da yapılan genel seçimlerde Samsun milletvekili olmuştur. Fransızca ve İngilizce bilen Ulaş, Milletvekilliği yıllarında arzuhal (dilekçe) ve Gümrük ve İnhisarlar (Gümrük ve Tekel) komisyonlarında üyelik yapmıştır. 18 Temmuz 1942 yılında milletvekiliyken vefat etmiştir.¹⁰

Samsun basınında vefatıyla ilgili şu haber yer almıştır:

“Sayın mebusumuz bayan Meliha Ulaş’ın İstanbul’da Kalamış’ta vefat ettiğini teessürle haber aldık. Gerek kültür, gerek kadınlık ciddiyet ve şiarını nefsinde toplamış bulunan Sayın Meliha Ulaş’ın üç¹¹ devredir mebusumuz olması ile mezayasını yakinen takdir etmiş ve tanımış bulunuyoruz. Bu itibarla ziyandan mütevellit acı ailesi kadar vilayetimiz halkı için de çok derin olmuştur. Kederli ailesine Allah’tan sabırlar dileriz.”¹²

Meliha Ulaş’ın ölümünden sonra, boşalan Samsun milletvekilliği sandalyesi için 9 Ağustos 1942’de yapılan ara seçimde yine bir kadın olan Sabiha Gökçül Erbay milletvekili seçilmiştir.¹³

1. Meliha Ulaş’ın V. Dönem Milletvekilliği:

1934’te kadınlara seçme ve seçilme hakkının verilmesi ülkenin siyasi hayatında yeni bir dönemin kapılarını araladı. Türk kadınının, aktif siyaset yapmasının önü açılmış oldu. Bu düzenlemeye kadınlar olumlu tepkiler verdiler. Öğretmenlik mesleğine sahip olan, aydın bir Türk kadını olarak Meliha Ulaş da kadınlara verilen bu hakkın, ülkenin ilerlemesi ve çağdaşlaşması hususunda önemli katkı sağlayacağı düşüncesinden hareketle, bizzat kendisi de bu sürecin içinde yer almayı gerekli gördü. Nitekim kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmesi üzerine, kadınlar Samsun Halkevinde toplanarak büyük bir kutlama düzenlemişler ve Meliha Ulaş da sürece katılmıştır. Bu kutlama sırasında, kadınlar siyasi iktidara saygı ve teşekkürlerini bildiren telgraflar çekmişlerdir. Çekilen bu telgraflara, Meliha hanım nezdinde, Meclis Başkanı Kazım Özalp ve Halk Fırkası Sekreteri Recep Peker’in cevap verdiği görülmektedir.

Kazım Özalp’ın cevabî telgrafi şu şekildedir:

“Samsun kadınları namına bayan Meliha.

Türk kadınlarının sayılab seçmeleri ve seçilmeleri için onaylanan yasadan ötürü gösterdiğiniz bu canlı kalkınma güvemiyle karşılanmasından kadınlarımızın

¹⁰ TBMM Arşivi Meliha Ulaş Kişisel Dosyası; Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler, Haz: Semra Gökçimen vd., TBMM Yayınları, Ankara 2009, s. 410-411.

¹¹ Haberde 3 dönem milletvekilliği bilgisi yer almakla birlikte, bunun 2 dönem olması gerekmektedir.

¹² Ahali, 22 Temmuz 1942.

¹³ TBMM Arşivi, Sabiha Gökçül Erbay Kişisel Dosyası.

ülke için her asıgılı işi olduğu gibi bu en yüksek sosyal yürüyü de kolaylıkla onaracakları bayıktır.”

BMM başkanı Kazım Özalp.”¹⁴

Recep Peker de şöyle cevap vermektedir:

“Melih, Türk kadınları kongresi namına İstanbul'da bulunmaktan geciktim. Kadının siyasal yükümünü alması ulusal gücü ve onuru üstünleyecektir. Saygılar. CHF Katibi R. Peker.”¹⁵

Bütün bunlar gösteriyor ki, Meliha Ulaş CHF içinde önemli bir yere sahip ve aktif bir kişidir. Onun bu özelliğinin, 5. dönem milletvekili seçimlerinde, CHF'nın Samsun milletvekili listesine girmesini sağladığı söylenebilir.

1935 yılında yapılan milletvekili genel seçimlerinin iki önemli özelliğinden söz edilebilir. Birincisi kadınların bu seçimde oy kullanma ve milletvekili seçilme hakkına sahip olmaları; ikincisiyse, 16 ilde boş sandalye bırakılarak CHF dışında 16 milletvekilinin bağımsız olarak meclise girmesi imkanının sağlanmasıdır. Çünkü Atatürk, ülke genelinde bazı sandalyelerin boş bırakılmasına dair CHF Teşkilatına ve ikinci seçmenlere şu beyannameyi yayınlamıştı:

“Şubatın 8. Cuma günü yapılacak sayılay seçimi işleri üzerinde çalışan fırka umumi reislik divanı yeni mecliste müstakil üyelerin bulunmasına imkân vermek için firkamızın listesinde 16 boş yer bırakmaya karar vermiştir. Aşağıda yazılı vilayetlerin her birinde birer sayılaylık yer için firkadan namzet gösterilmeyecektir. Cumhuriyetli ve milliyetli olmakla beraber firkamız programından başka bir programlı ve firkalı olmanın tabii kayıtları dışında kalan serbest çalışacak samimi yurttaşların ulus karşısında yapacakları tenkitlerde söyleyecekleri mütalaalarla milli çalışmanın kuvvetleneceği kanaatinde bulunuyorum. Bir yolda geçirdiğimiz 4 yıllık tecrübe fırka esaslarımızın ve fırka hükümeti çalışmalarının ulus üstünde yapılan tenkitlerle karşılaştırılmasını fırsat vermiş ve yurttaşların siyasal olgunluğunu artırmıştır. Her gün, her vesile ile düşündüklerini ve yaptıklarını fırka içinde ve firkalılar arasında olduğu kadar iyi ve temiz, kütüm yurttaşların da murakabesine arz etmeyi vazife sayan firkamızın bu kararını bildirirken fırka teşkilatımızın da teşkilatımızdan ve firkalı ikinci müntehiplerden yukarda yazılı vasıftaki müstakil namzetlere rey vermelerini isterim. Birer sayılaylık yeri boş bırakılacak yerler şunlardır: Ankara, Afyon, Antalya, Denizli, Eski Şehir, İstanbul, İzmir, Konya, Sivas, Tokat, Muğla, Niğde, Yozgat, Çankırı ve Kastamonu'dur.”¹⁶

Bütün bu gelişmeler paralelinde Samsun'da da Millet Meclisine milletvekili seçimi işlemleri veya hazırlıkları yapılmaya başlandı. Şehir meclisi toplandı ve öncelikle heyet-i teftişiyeye seçimi yapıldı. Yapılan seçim sonucunda, Yusuf, Kırrıza, Sarı Ahmet, Lazoğlu Rahmi, H. Hayrullah oğlu Salih, Zihlioğlu Şevket, Kunduracu Cemal oy çokluğuyla heyeti teftişiyeye üyeliğine seçildiler.¹⁷ Samsun'da müntehib-i sanilikler de şu şekilde belirlendi: Samsun merkez için 108; Ladik 50, Havza 55; Çarşamba, 129; Kavak 67; Terme 55; Bafra 192, Vezirköprü 80.¹⁸ Ardından müntehib-i evvellerin

¹⁴ Samsun 20 Birinci Kanun 1934.

¹⁵ Samsun 20 Birinci Kanun 1934.

¹⁶ Ahali 5 Şubat 1935.

¹⁷ Samsun 20 Birinci Kanun 1934.

¹⁸ Samsun 17 Son Kanun 1935.

JHS
18

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 1
January
2014*

seçimi sürecine geçildi ve seçim süreci şu şekilde cereyan etti: Halkevi Bandosu, ardında Giresun Milletvekili Münir Akkaya, Fırka Vilayet İdare Heyet'i ve Ocak azaları Belediye Reisi olduğu halde, Halk Fırkasından çıkarak Belediye'ye gidildi, sandıklar alınıp, yine aynı alay ile yerlerine konuldu. Halk bu süreci ilgiyle izledi ve her yanı bayraklarla donatıldı.¹⁹

Samsun'da CHF'sı şu kişileri milletvekili aday olarak göstermiştir:

Dr. Asım Sirer (Eski Samsun Milletvekili), Etem Tunçay (Eski Samsun Milletvekili), Mehmet Y. Güneşdoğdu (Eski Samsun Milletvekili, çiftçi), Zühtü Durukan (Eski Samsun Milletvekili), Ruşeni Barkın (Eski Samsun Milletvekili), Meliha Ulaş (Samsun Lisesi Öğretmeni), Mehmet Ali Yürüker (İstanbul Şehir Meclis Üyesi), Mustafa Tunalın (Ankara Askeri Silah Fabrikaları ustabaşlarından).²⁰

Samsun 1935 milletvekili ve genel kurultay seçimleri şu şekilde gerçekleşmiştir. Her iki üyeliğe rey verecek olan ikinci seçmenler Cuma günü saat 9'da Halk Fırkasına çağırılmışlardır. Fırkada toplanan seçmenler programda belirtildiği gibi Halkevi bandosu, arkasında Vali Fahri Kiper, Giresun Milletvekili Münir Akkaya ve Fırka müteşebbüs heyeti ve diğer heyetler, yakalarında fırka rozetleri olduğu halde doğrudan Gazi Parkı'na giderek hazırlanan Gazi heykeli önüne çelenk bıraktılar. Burada İstiklal Marşı okunduktan sonra orta mektep muallimlerinden ikinci seçmen bayan Mehpere, bu güne ve kadınların seçme ve seçilmelerine dair bir konuşma yaptı. Konuşmadan sonra alay, yine önde bando ile belediyeye gitmiş ve meclis salonunda toplanan ikinci seçmenlere karşı Belediye Başkanı Hüsnü Yeğen tarafından yine aynı mevzuda bir söylev verilmiş ve çok alkışlanmıştır. Asıl seçim bu konuşmalardan sonra başlamış, isimleri okunan seçmenler, birer birer giderek, sandığa reylerini atmaya başlamışlardır. Belediye tarafından hazır bulunanlara portakal suyu ve pasta ikram edilmiştir. Aynı gün saat 14'te, fırkada genel kurultay üye yoklaması yapılmış ve akşam 17'de ikinci seçmenlere çay ziyafeti verilmiş ve özellikle köylü seçmenler eğlendirilmek amacıyla sinemaya götürülmüştür. Cumartesi günü saat 10'da hükümet konağında meclis salonunda toplanan ikinci seçmenlere karşı gerek sayılab gerekse genel meclis azalıklarının önemi hakkında Vali Fahri Kiper tarafından konuşmalar yapılmıştır. Bu söylevlerden sonra reyler sandığa atılmaya başlanmış ve bittikten sonra yeni milletvekili seçilen Meliha Ulaş tarafından da bir söylev gerçekleştirilmiştir.²¹ Şubat 1935'te yapılan milletvekilliği ve genel kurultay üyeliği seçimi, Samsun basını tarafından, daha önceki seçimlerden farklı olarak kadınların da seçme ve seçilmelerine imkân tanınması bakımından kamuoyunda memnuniyetle karşılandığını ifade etmiştir.²² Nitekim Samsun gazetesinde şu ifadeler yer almaktadır:

“İkinci seçmenler hiç şüphe yoktur ki, büyük Atatürk'ün ilan ettiği namzetlere reyleri seve seve vermişlerdir. Bu arada kadın seçmenler, reylerini verirken kopan alkış tufanı içinde, belediye salonu çınlamıştır.”²³

Samsun'dan kadın milletvekili seçilen bayan Meliha Ulaş, seçildikten sonra vilayette ve Halkevinde iki ayrı konuşmayı yapmıştır. Vilayette yaptığı konuşma şu şekildedir:

“Saygı değer yurttaşlarım; bugün acun uluslarının pek azının erişebildiği bir ünün derin kıvançları içinde yaşıyoruz. O da yüksek kurultayımızda kadın

¹⁹ *Ahali*, 22 İkinci Kanun 1935; *Samsun*, 24 Son Kanun 1335.

²⁰ *Samsun*, 7 Şubat 1935; *Ahali*, 5. Şubat 1935.

²¹ *Ahali*, 12 Şubat 1935.

²² *Ahali*, 12 Şubat 1935.

²³ *Samsun* 14 Şubat 1935.

üyelerine de yer verilmesidir. Türk kadınlarının bu dirimde de çalışmalarını gözeten onlara bu hakkı veren yüce önderimiz Kemal Atatürk'e, ulu kurultayımıza içten gelen güvenimizi kuldüklerimizi sunarım. Sayın yurttaşlarım; Samsun'dan saylav olmak gibi hakkımda gösterilen yüksek teveccüh ve itimatlarınıza sevinç duygularımı, sonsuz teşekkürlerimi ötürürüm. Bu gönünlü yollarda da çalışmayı yükümlerinin en ulusu, en üveclisi sayacağım. Yurdumuzu acunun en medeni düzenlerine ulaştırmağa hep birlikte çalışacağız. Yaşasın Atatürk ve Halk Fırkamız.”²⁴

Aynı gün halk evinde yaptığı konuşmada ise şunları söylemiştir:

“Saygılı Bayanlar, Baylar; bugün (Saylav) hakkı verilen Türk kadınlığını içten gelen derin heyecanlarla kutlularım. Bu yasanın kabulünde Atatürk'e, yüksek meclise özcandan gelen çarpıntılarla sonsuz saygılarımızı sunarız. Şimdiye kadar erişilmez gibi görünen bütün işlerde varlığını gösteren dönenmesini yapan yüce Türk Cumhuriyeti yurdunun çocuklarını yükselten kadınları, topluluk dirimde ayırmadığı gibi siyasal dirimde de Türk tarihindeki kadının hakkını verdi. (Öz Türk) kadını olan hatun, bundan yüzyıllarca evvel aynı hakka sahipti. O zaman onun dört yana saldırdığı buyruklarında yanyana hatun, hakan imzaları vardı. Osmanlılık rejimi bunu bizden almıştı. Her özdeğini, özbenliğinden alan Cumhuriyetimiz bu önene bizi erıştirdi. Bu toplanışımız bugüne kadar varlığımızda duyamadığımız güvenimizi anlatılması güç olan derin zevki yaratanlara kuldüklerimiz telgraflarla bildirmektir. Hiçbir Türk kadını bugünü unutmayacaktır. Hayat çarpışmalarında her zaman erkekle beraber yürüyen hiçbir yönde ondan arta kalmayan Türk kadınlığı bu yeni yükümden de bütün varlığı ile çalışacak yüce Cumhuriyeti ve yurdu için çarpan kalbi demir evren gibi duracaktır. Bugünün Türk kadını çok kutlu, çok gönünlüdür.”²⁵

Meliha Ulaşın Milletvekili seçilmesi üzerine Samsun basınında şu değerlendirme yer aldı:

“Bu defaki saylav seçiminde, vilayetimiz saylavlığına Lise Edebiyat muallimi Bayan Meliha Ulaş seçilmiştir. İki seneden beri kentimiz lisesinde edebiyat muallimi olarak bulunan bayan Meliha'nın saylavlıkta aranan bütün evsafi cami olduğunu biz de her yerden herkesten ziyade bilir ve takdir ederiz. Çünkü dolgun bir dimağa sahip olduğu gerek talebe ve gerek meslek arkadaşlarının söylemelerinden anlaşıldığı gibi gayet ciddi tavrı da sayılan evsafın hakiki ifadesi olduğunu isbat etmektedir. İstanbul Darülfünun Edebiyat fakültesinden mezun, İngilizceye vakıf olan Kandilli Lisesi edebiyat muallimliği ve beş yıl da Erzurum Kız Muallim Mektebi, Edebiyat hocalığı başmuavinliği yapmak suretiyle de maarif hayatında çok iyi tanınan ve hizmet eden yeni saylavımızı bayan Meliha Ulaş'ı candan kutlularken daha mühim olan şimdiki yeni vazifelerinde de muvaffak olmalarını dileriz.”²⁶

Samsun CHF'sı, kadın milletvekili olan Meliha Ulaş şerefine bir çay ziyafeti vermiş, bu ziyafete şehrin ileri gelenleri davet edilmişti. Samimi havada geçen ziyafette milletvekiline başarı ve iyi yolculuklar dileklerinde bulunulmuştu.²⁷ Millet Vekili seçilen Meliha Ulaş,

²⁴ *Ahali*, 12 Şubat 1035.

²⁵ *Ahali*, 12 Şubat 1035.

²⁶ *Ahali* 19 Şubat 1935.

²⁷ *Samsun*, 21 Şubat 1935.

JHS
20

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 1
January
2014*

Cumhuriyet Halk Fırkası Başkanı Giresun Milletvekili Münir Akkaya, Trabzon milletvekillerinden Daniş ve Raif ve Trabzon Maarif Müdürü Said Nazif ve Milano Konsolosu Münir, Trabzon'dan Cumartesi günü Güneysu Vapuru ile Samsun'a gelmişlerdir. Pazar günü sözü edilen kişilerle Samsun Milletvekili Maliha Ulaş da olduğu halde trenle Ankara'ya hareket etmişlerdir.²⁸ Milletvekillerini uğurlamak üzere bayanlar da istasyona gelmişler ve bu bayanların bir kısmı da trenle Amasya'ya kadar milletvekillerini uğurlamışlardır.²⁹

Bir kadın milletvekili olarak Meliha Ulaş'ın tutanaklara geçen iki konuşması bulunmaktadır. İlk konuşmasında, dikkatsizlik ve tedbirsizlik sonucu üç öğrencinin ölümüne sebep olan emekli binbaşı İbrahimoğlu Şükür Aytağ'un, Eskişehir Ağır Ceza Mahkemesinde 1 yıl dört ay hapis ve 132 lira ağır para cezasına çarptırılmasından dolayı TBMM'ye verdiği af dilekçesinin görüşülmesi üzerine gerçekleşmiştir. Konuşmasında özetle, psikolojik olarak hasta olduğu anlaşılan birisine neden silah verildiğini sorgulamaktadır.³⁰

V. Dönemde ikinci konuşması Millî Eğitim Bakanı Saffet Arıkan'a yönelik ama daha çok teşekkür amacı içeren içtimai terbiye konulu bir konuşmasıdır. Konuşma şu şekildedir:

“Sayın arkadaşlar, kültür sahamızın mekanizması durumu yollarında söz söyleyecek değilim. Sayın vekilimizin büyük çalışması ve himmetleriyle bunun her sene daha ileri yürüdüğünü görüyoruz. Temas edeceğim nokta senelerden beri tecrübelerimle büyük noksanlığımı hissedip gördüğüm ‘içtimai terbiye’ kültürle beraber verilecek içtimai bilgilerdir. Bugün çocuklarımız, gençlerimiz birçok bilgilerle yetişiyor. Fakat ona destek olan ve hayatın her durumda rastlayacağı birçok muşeret bilgileri noksan kalıyor. Ta yemek masasından tiyatro, sinema salonlarına kadar günün her saatinde ve her yerinde bu boşluğun menfi izlerini görüyoruz. Arkadaşlar teessüfle şunu söylüyorum ve sizler de her zaman şahit oluyor görüyorsunuz ki, bu muşeret içtimai bilgileri çocuklarımıza öğretmediğimizden onlar büyükleri saymasını, sokakta yürümesini, otobüs, tramvayda durmasını, Halkevleri, konser tiyatro, sinemalar ve müsamereler gibi umumi yerlerde oturmasını, konuşmasını, gülmesini bilmiyorlar. Büyük cumhuriyetimiz genç ve müdrük nesline her gün biraz daha yükselen gençliğine artık bu mühim bilgilerin verilmesi zamanı çoktan gelmiştir. Bu bilgi ve yetiştirme hiç şüphesiz aile kucağından başlasa da ve ailenin burada mühim rolü varsa da gerek terbiye gerek yurt sevgisi ve gerek içtimai bilgiler kaynağı olan okullarımızda bunun işletilmesi, tekâmülü, devamı şarttır. Okullarımızda öğretmenlerimiz bu noksanlar üzerinde ancak fırsatın verebildiği pek az bir zaman içinde meşgul oluyorlar. Fakat bunun kafi gelmediğini bugün görüyoruz. Sayın kültür bakanımızdan yaşama için ve yaşamanın tamamlayıcısı olan bu içtimai muşeret bilgisinin ders şeklinde programa konulmasını dilerim. Arkadaşlar hayatta alınacak intibalar ilkçağlardadır. Onun için yine tekrar ediyorum. Sayın vekilimizden temennimi derece derece ilkokullardan başlayarak bütün devrelerde programa konulmasını bekler ve dilerim.”³¹

Meliha Ulaş'ın V. Dönem milletvekilliği süresinde yaptığı konuşmaların içeriğinde, hem kadınlık hem de öğretmenlik mesleğinden gelişinin etkilerinin olduğu anlaşılmaktadır.

²⁸ Samsun 28 Şubat, 1935.

²⁹ Samsun 28 Mart 1935.

³⁰ TBMM ZC, 5. Dönem, 26. Cilt, s. 23.

³¹ TBMM ZC, 5. Dönem 18. Cilt, S. 252.

JHS

21

History
Studies

Volume 6
Issue 1
January
2014

2.Meliha Ulaş'ın VI. Dönem Milletvekili Seçilişi:

10 Kasım 1938'da Mustafa Kemal Atatürk'ün ölümü üzerine, Meclis 11 Kasım 1938'de oy birliğiyle, Malatya Milletvekili İsmet İnönü'yü Cumhurbaşkanlığına seçti.³² 26 Aralık 1938 CHF Büyük Kurultayında, yapılan tüzük değişikliğiyle Atatürk ebedi başkan, İnönü de, "Değişmez Genel Başkan" olarak belirlendi. Bilindiği gibi değişmez genel başkanlık kurumu ilk kez 15 Ekim 1927'de toplanan CHF Büyük Kongresinde kabul edilen Nizamnameyle oluşmuştu. Bu Nizamnamede fırkanın kurucusu Gazi Mustafa Kemal "Değişmez Genel Başkan" kabul edilmişti.³³ Ülke, 1939'da yapılacak olan genel seçimlere bu önemli gelişmelerden sonra hazırlandı. Artık Cumhurbaşkanı ve fırkanın genel başkanı değişmiş, kamuoyunda kullanılan yaygın ifadeyle "Milli Şef" dönemi başlamıştı. Milli Şef dönemi olarak nitelenen dönem, 1938-1945 yılları arasını kapsamaktadır.³⁴

V. Dönem Samsun'dan kadın milletvekili seçilen Meliha Ulaş 1939'ta, yani "Milli Şef" döneminde yapılan VI. Dönem milletvekili seçimlerinde de CHF listesinde Samsun milletvekili adayı olarak yer almayı başarmıştır. 26 Mart 1939 yılında gerçekleşen seçim sürecinin şu şekilde cereyan etmişti:

VI. Dönem milletvekili seçimleri Samsun'da ikinci seçmen namzetlerinin tespiti için partide bir toplantı yapıldı.³⁵ Bu toplantı sonucunda Samsun İkinci seçmen namzetleri olarak 19 Mayıs, Pazar, Cedit, Kale, Kılıçdede, Ulugazi, Sait Bey, Hançerli, Salahiye, Kökçüoğlu mahallerinden toplam 69 isim belirlendi.³⁶

Mebus seçimiyle ilgili basında şöyle bir haber yer almaktadır:

"Vilayetimiz yoklama toplantısında hazır bulunmak ve parti merkezinden mühürlü olarak verilen zarfı ikinci müntehipler huzurunda açmak üzere geçenki Pazartesi günü Ankara'dan şehrimize Seyhan Mebusu Bay Damar Arık gelmişlerdi. İkinci müntehip seçiminin bitmesi münasebetiyle bugün saat 9'da Halkevi salonunda mukarrer yoklamaya başlanmış; evvela il yönetim kurul başkanı bay F. Tuksal kürsüye gelerek muhtasaran maksadı izah etmiş ve bay Damar Arık'ı haziruna tanıtmıştır. Bundan sonra söz alan bay Damar, Ankara'dan geldiğini, milli şefimizden selam getirdiklerini ve mühürlü zarfı açacaklarını söyledikten sonra, zarf açılmış ve bay Nail tarafından okunmuştur. Namzetlerin esamisini bildiren ikinci büyük zarf da açılarak 14 esamii ihtiva eden liste müntehiplere dağıtılmış bilahire toplanmıştır. Kazalarda da aynı yolda yoklama yapılacağı ve neticenin ondan sonra bildirileceği zikr edilmiş, parti genel sekreterliğinden Martın 26. Pazar günü saat 9'da mebus seçiminin yapılacağı hakkındaki tebliği okunduktan sonra hazirun dağılmışlardır."³⁷

³² Cemil Koçak, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, Yurt Yayınları, Ankara 1986, s.58-59

³³ Koçak, *Türkiye'de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, s. 66-67.

³⁴ 10 Mayıs 1945'deki olağanüstü kurultayda tek dereceli seçimlerin kabulüne ve parti başkanının da her dört yılda bir yapılacak olan her kurultayda yeniden seçilmesine karar verildi. Böylece değişmez genel başkanlık uygulaması sona erdi. Kemal H. Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s. 475; Ercan Haytoğlu, "İnönü Döneminde Türkiye'de Siyasal Yaşam (1938-1950)", *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, Editörler, Süleyman İnan – Ercan Haytoğlu, Anı Yayıncılık, Ankara 2007, s. 88

³⁵ *Ahali*, 22 Şubat 1939.

³⁶ *Ahali*, 15 Mart 1939.

³⁷ *Ahali*, 22 Mart 1939.

JHS
22

History
Studies

Volume 6
Issue 1
January
2014

Seçim sonucunda CHP namzetleri olup Samsun mebusluğuna ittifakla seçilen isimler şunlardır: Hüsnü Çakır, Mehmet Ali Yörük, Meliha Ulaş, Amiral Fahri Engin, Ruşeni Barkın, Zühtü Durukan, Süleyman Necmi Selman, Naşit Fırat.³⁸

Samsun'dan ikinci kez milletvekili olmayı başaran Meliha Ulaş'ın meclis tutanaklarında tek konuşmasının var olduğu görülmektedir. Bu konuşma, sıhhat ve içtimai muavenet vekâleti bütçesi hakkında yapılan müzakerelerde yapılmıştır. Meliha Ulaş'ın düşünce dünyasını anlamada ipuçları barındırdığı için konuşmayı aynen vermekte yarar vardır:

“Sayın arkadaşlar; sıhhat ve içtimai muavenet vekâletinin bütçesi müzakere edilirken iki mühim mesele hakkında söz söylemek istiyorum. Bunlardan birincisi, çok çocuklu analara yardım. İkincisi, bünyemizi, sıhhatimizi kemiren iki büyük hastalık hakkındadır. Bunlardan birincisi emrazı efrenciye, sifilis; ikincisi, sıtmadır. Müsaade ederseniz evvela şunu arz edeyim; 1593 numaralı kanununun 166. maddesi 6, 7 ve daha çok çocuklu analara yardım edilmesini mutazammımdır. Ben arzuhal encümenindeyim. Vatandaşların bu dileğe ait birçok müracaatları oraya geliyor. Bunları sıhhiye vekaletine gönderiyoruz. Aldığımız cevap şu oluyor. Evet, bunların haklarıdır. Sıraya koyduk vereceğiz. Daha 1933 senesindekileri ancak tedavi edebiliyorlar. Arkadaşlar, bugün 1939 bütçesini konuşuyoruz. 1934, 35, 36, 37, 38 yani daha 5 senelik borç kalmış bulunuyor. Binaenalyeh bu vaziyet karşısında alacaklıların istihkakları tedavi edilemiyor. Bunların ekserisi köylüdür. Mamafih az bir yardımdır amma onlar için bir kıymet ifade eder. Bugünkü bütçede de yetmiş beş bin lira olduğunu görüyoruz. Bunun için sayın vekilimizden önümüzdeki seneler için daha çok tahsisat koyup borçların biran evvel verilmesini rica ederim. Arkadaşlar, ikinci mühim mesele olarak emrazı efrenciye ve sıtmayı söylemişim. Bu da çok mühimdir. Sıtma dairei intihabiyem olan Samsun ve kazalarında pek çoktur. Geçen sene Samsun'u geziyorduk. Çarşamba kazasında bir mektebi gezerken çok acıklı bir manzara ile karşılaştık. Çocuklar içeri giriyorlardı. Biz baş öğretmeninin odasında idik. Oraya ağlayarak, inleyerek birçok yavrular girdi. Bunların hepsi sıtmalı idiler ve yardım diliyorlardı. Bu vaziyet bizi çok müteessir etti. Bu mevzu üzerinde öğretmenlerle görüştük. Anladık ki maalesef bu nahiyede çocukların % 50 -70'i sıtmalıdır. Daha fenası sıtmadan malaryadan ölenlerin adedinin az olmadığını söylediler. Arkadaşlar, bu hususta hükümetimiz mücadele yapıyor, kanallar açıyor, bataklıkları kurutuluyor. Fakat bunlar bugünkü büyük hadiseleri önleyecek mahiyette değildir. Bunlar hakkında ciddi, esaslı takipler tedbirler alınması lazımdır. Sıtma hala nüfusumuzu tahrip ediyor, kemiriyor. Memleketimizin sıtmaya müsait birçok mıntikaları vardır. Sayın vekilden ricam şudur ki; memleketimizin bu gibi mıntikalarında daha önemli daha ciddi tedbirler alınması lazımdır. Arkadaşlar, bir de baytar buhranı vardır. Mesela Bafra'da bir senede 20 şarbon vakası olduğu halde bir baytar yoktur. Bunlar her halde nazarı dikkate alınacak meselelerdir. Sifilise gelince: Arkadaşlar, Samsun'un kazaları olan Bafra'da, Kavak'ta Vezirköprü'de bu hastalık hepimizi müteessir edecek derecede ilerlemiştir. Her gidişimizde yazıyoruz. Mukayyet şu kadardır diyorlar. Bunlar için de ciddi, hakiki tedbirler almak lazımdır. Bu gün resmi listelerde yazılı olanlar çok azdır. Halbuki hastalık çok sâri bir hal almıştır. Bunun için de bir tarama yapılmasını diliyorum. Sayın vekilimden bu hastalıkları önlemek için ciddi, sağlam bir mücadele savaşı açmalarını rica ediyorum.”³⁹

³⁸ *Ahali* 5 Nisan 1939.

³⁹ *TBMM ZC*, 6. Dönem 2. Cilt s. 225-226

JHS
23

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 1
January
2014*

VI. Dönem milletvekilliği, 1942'deki vefatı⁴⁰ nedeniyle çok kısa süren Meliha Ulaş'ın yukarıdaki konuşmadan da anlaşılacağı gibi, seçim bölgesinde yaşanan temel sorunlara değindiği ve yine kadınlara yönelik duyarlılığıyla ön plana çıktığı anlaşılmaktadır.

Sonuç:

Türkiye'de kadın haklarına yönelik çalışmaların, Tanzimat'tan itibaren ele alındığı ve Cumhuriyet döneminde de tekâmül ederek devam ettiği görülmektedir. 5 Aralık 1934'te kadınların milletvekili seçme ve seçilme hakkını elde etmesi, kadın hakları açısından önemli bir kırılma noktası olmuştur. Bu hakkın elde edilmesinin akabinde yapılan V. Dönem milletvekilliği seçiminde 17 kadın milletvekilinin meclise girdiği anlaşılmaktadır. Bunlardan birisi de Samsun milletvekili Meliha Ulaş'tır. Meliha Ulaş öğretmenlik mesleğinden gelmektedir. Türkiye'de kadınların çalışma alanında elde ettiği ilk mesleğin öğretmenlik olması ve bu meslekten birisinin seçme ve seçilme hakkından sonra milletvekili seçilmesi manidardır. Öte yandan, milli mücadele hareketinin başladığı yer olarak Samsun'un, kadına verilen seçme ve seçme ve seçilme hakkının kullanıldığı ilk iller arasında yer alması da oldukça önemlidir. Ayrıca hem Atatürk hem de İnönü döneminde milletvekili olarak meclise girmiş olan Meliha Ulaş'ın, meclis konuşmalarında dikkati çeken hususlar siyasette kadın hassasiyetini yansıtmaları bakımından da önem taşımaktadır. Her ne kadar kadınlara, bu dönemde aktif siyasette yer alma imkânı sağlanmışsa da, yürütme organı içerisinde ciddi görevler alamadıkları görülmektedir; dolayısıyla Meliha Ulaş'ın, sade bir milletvekilliği yaptığı ve kimi komisyonlarda basit görevler aldığı anlaşılmaktadır. Bütün bunlara rağmen kadınlara yönelik bu türden adımların atılmış olması, Türkiye'deki kadın haklarının gelişimi açısından büyük önem arz etmektedir. Bu süreçte, Meliha Ulaş da simge isimlerden birisi olmuştur.

Kaynakça

A. Arşivler

Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi

B. Süreli Yayınlar

Ahali

Cumhuriyet

Samsun

Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi (TBMM ZC)

C. Tetkik Eser ve Makaleler

Afetinan A., *Atatürk ve Türk Kadın Haklarının Kazanılması Tarih Boyunca Türk Kadının Hak ve Görevleri*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1968.

Çakır Serpil, *Osmanlı Kadın Hareketi*, Metis Yayınevi, İkinci Baskı, İstanbul 1996.

Demirel Ahmet, *Tek Partinin İktidarı Türkiye'de Seçimler ve Siyaset (1923-1946)*, İstanbul 2013.

Göksel Burhan, *Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1993.

⁴⁰ *Cumhuriyet*, 18 Temmuz 1942, s. 3.

JHS
24

*History
Studies*

*Volume 6
Issue 1
January
2014*

Haytoğlu Ercan, “İnönü Döneminde Türkiye’de Siyasal Yaşam (1938-1950)”, *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, Editörler, Süleyman İnan – Ercan Haytoğlu, Anı Yayıncılık, Ankara 2007.

Karpat Kemal H., *Türk Demokrasi Tarihi Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.

Kocatürk Utkan, *Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kronolojisi 1918-1938*, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara 1983.

Koçak Cemil, *Türkiye’de Milli Şef Dönemi (1938-1945)*, Yurt Yayınları, Ankara 1986.

Kurnaz Şefika, *Cumhuriyet Öncesinde Türk Kadını (1839-1923)*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayını, İstanbul 1992.

Milletvekili Genel Seçimleri 1923-2011, Türkiye İstatistik Kurumu Yayınları Ankara 2012.

Türk Parlamento Tarihinde Kadın Parlamenterler, Haz: Semra Gökçimen vd., TBMM Yayınları, Ankara 2009

Ünal Mehmet, “Medeni Kanunun Kabulünden Önce Türk Aile Hukukuna İlişkin Düzenlemeler ve Özellikle 1917 Tarihli Hukuk-ı Aile Kararnamesi”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 34, S.1, 1977, s. 195-231.

JHS
25

*History
Studies*

Volume 6
Issue 1
January
2014